

Grzegorz Lorek, Klaudia Litwiniak, Marcin Przymencki

## NISKA FREKWENCJA NOCLEGOWISK USZATEK *ASIO OTUS* NA CMENTARZACH NA ZIEMI LESZCZYŃSKIEJ W SEZONIE ZIMOWYM 2023/2024

### Low occurrence of roosting Long-eared Owls *Asio otus* at cemeteries in the Leszno Region during the winter season 2023/2024

Uszatka *Asio otus* to przedstawiciel rodziny puszczykowatych Strigidae. Występuje w większości Eurazji, północnej i wschodniej Afryce, a także w Ameryce Północnej (BirdLife International 2024). Strategie migracyjne tego gatunku zależą od miejsca występowania danej populacji w obrębie zasięgu geograficznego. Populacje północne są migrujące, podczas gdy tendencja ta maleje z północy na południe (Glutz von Blotzheim i Bauer 1980).

Noclegowiska uszatek w okresie zimowym zwykle znajdują się w pobliżu terenów rolniczych, łąk, na obrzeżach lasów, a także w miastach i na wsiach – szczególnie często w parkach, na cmentarzach i w miejscach, gdzie znajdują się skupienia drzew iglastych. Zachowanie związane z grupowym nocowaniem na drzewach iglastych jest u tego gatunku szeroko rozpowszechnione (Bosakowski 1984). Kształt i gęstość liści drzew iglastych prawdopodobnie zapewniają tym sowom znaczną osłonę przed drapieżnikami i niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi (Makarova i Sharikov 2015).

Uszatki to sowy, które polują głównie w nocy. Podczas dnia szukają bezpiecznych miejsc, gdzie mogą odpoczywać i unikać zagrożeń ze strony drapieżników. W zależności od lokalnych warunków środowiskowych i klimatycznych, mogą tworzyć niewielkie skupiska w obrębie tych samych noclegowisk, chociaż nie są to typowe stada. Noclegowiska te nie zawsze są stałe – ptaki mogą je zmieniać w zależności od zmieniających się warunków atmosferycznych, dostępności pokarmu lub niepokojenia przez ludzi (Wijnandts 1984, Pirovano i in. 2000, Sharikov i Makarova 2014, Tulis i in. 2015).

Badania objęły obszar Ziemi Leszczyńskiej, czyli byłego województwa leszczyńskiego w granicach z lat 1975–1998 (dokładny opis obszaru w: Kuźniak i Lorek 2021). Jego powierzchnia wynosi 4154 km<sup>2</sup>. Znajduje się on na granicy fazy leszczyńskiej zlodowacenia Wisły – około połowę powierzchni obszaru pokrywa krajobraz młodoglacjalny Pojezierza Leszczyńskiego, natomiast część południowa wchodzi w zasięg Niziny Południowowielkopolskiej o krajobrazie równinnym (Przymencki i in. 2023).

Podczas sezonu zimowego 2023/2024 (w grudniu, styczniu i lutym) na Ziemi Leszczyńskiej skontrolowano wszystkie cmentarze (191 miejsc) położone na obszarze 32 gmin. Jako cmentarz uznano instytucjonalnie ukształtowany wycinek przestrzeni o programowo założonym grzebalnym przeznaczeniu. Listę cmentarzy do skontrolowania wyznaczono w oparciu o bazę danych obiektów topograficznych portalu geoportal (geoportal.gov.pl). Niemal wszystkie kontrolowane cmentarze były czynne. Większość cmentarzy znajdowało się na obszarze wsi (63%, N=120). Kontrole na cmentarzach prowadzono w ciągu dnia, od godz. 6:00 do 16:00.

Do kontroli wybrano cmentarze, ponieważ: (i) stanowią one wyodrębnioną powierzchnię, łatwą do skontrolowania i przeszukania pod kątem obecności wypluwek i/lub odchodów uszatek; (ii) w ich obrębie często rosną drzewa iglaste w formie szpalerów lub skupień (głównie tuje *Thuja* sp. i świerki *Picea* sp.), najczęściej wykorzystywane przez ten gatunek podczas zimowych noclegowisk (Makarova i Sharikov 2015, Wilniewicz i Gwardjan 2015); (iii) zlokalizowane są

zazwyczaj na obrzeżach miejscowości, blisko potencjalnych miejsc żerowania. Z powyższych powodów miejsca te wymieniane są często w literaturze jako służące uszatom do formowania zbiorowych noclegowisk (m.in. Demajo i in. 2011, Dziemian i in. 2012, Kopij i in. 2012, Mori i Bertolino 2015, Bozó i in. 2020). Średnia liczba potencjalnych drzew noclegowych (posiadających igliwie lub zarośniętych w sposób umożliwiający ukrycie się wśród nich ptaków) stwierdzonych podczas kontroli wyniosła 15,2 na cmentarz, a w przypadku 10 cmentarzy stwierdzono brak odpowiednich miejsc mogących służyć jako schronienie podczas noclegowisk (obecność tylko drzew liściastych lub brak drzew). Nie stwierdzono potencjalnych zagrożeń antropogenicznych mogących wpływać na obecność lub liczebność uszatek.

Obecność uszatek stwierdzono na 5 cmentarzach: w Domachowie (gm. Krobia), Starym Grodzie (gm. Kobylin), Nieparcie (gm. Krobia), Oborzyskach Starych (gm. Kościan) i Wąsoszu. Spośród nich 3 znajdowały się w obrębie wsi oraz po jednym: w mieście poniżej 5 tys. mieszkańców i poza osiedlami ludzkimi. Na najliczniejszym stanowisku (Domachowo) zaobserwowano 10 osobników. Ptaki nocowały tam na 3 tujach tworzących szpaler. W pozostałych miejscach stwierdzono 1–2 ptaki. Niemal wszędzie, gdzie stwierdzono ptaki, drzewa były obielone kałem, a pod nimi znajdowały się wypłuki (wyjątkiem był cmentarz w Oborzyskach Starych). Na pozostałych skontrolowanych cmentarzach nie znaleziono obielonych pni drzew ani wypłuk pod drzewami mogącymi potencjalnie służyć jako miejsca noclegowe.

Niska frekwencja stwierdzeń zimowych noclegowisk uszatek (2,6% skontrolowanych cmentarzy) może stać w sprzeczności do raportowanych dotychczas wyników, które wskazują te obiekty jako jedne z głównych miejsc formowania się zbiorowych zimowych noclegowisk u tego gatunku (m.in. Mori i Bertolino 2015, Bozó i in. 2020). Noclegowiska uszatek w obrębie cmentarzy obserwuje się szczególnie w miastach, gdzie gatunek ten może polować na gryzonia w bezpośrednim sąsiedztwie noclegowiska (m.in. Demajo i in. 2011). Brak stwierdzonych oznak przebywania sów na cmentarzach na Ziemi Leszczyńskiej (brak obieleń pni i wypłuk) sugeruje, że w czasie poprzedzającym kontrole nie służyły one jako miejsca noclegowe w okresie zimowym. Niemniej, zanotowana niska frekwencja może mieć też związek z innymi czynnikami. Prawdopodobne jest, że gatunek nie zimuje licznie w tej części kraju. Może on również preferować inne miejsca noclegowe, zlokalizowane poza cmentarzami. Brak kontroli takich miejsc nie pozwala jednak potwierdzić tej tezy. Stwierdzona liczba drzew odpowiednich do dziennego spoczynku nie była wysoka, przez co skontrolowane cmentarze mogły nie stanowić atrakcyjnego miejsca dla uszatek. Co więcej, uzyskany wynik mógł być obarczony także efektem roku, w którym stwierdzana była mała dostępność gryzoni, a także panowały względnie wysokie temperatury i niewiele dni z pokrywą śnieżną.

W latach poprzednich noclegowiska uszatek na Ziemi Leszczyńskiej stwierdzano głównie w obrębie cmentarzy, z nielicznymi przypadkami na obrzeżach niewielkich obszarów leśnych. Planując prace terenowe w kolejnych latach, pod uwagę należy wziąć rozszerzenie obszaru badań także na inne obiekty, które mogą stanowić potencjalne miejsca noclegowe tych sów.

Liczba ptaków na stwierdzonych noclegowiskach jest podobna do tych stwierdzanych w innych miejscach w Polsce (m.in. Kopij i in. 2012). Krajowe noclegowiska skupiają zwykle kilka lub kilkanaście ptaków w jednym miejscu, rzadziej kilkadziesiąt. Duże koncentracje tego gatunku na europejskich zimowiskach stwierdzane są m.in. na południu Kotliny Panońskiej, gdzie największe zaobserwowane noclegowiska liczyły ok. 750 osobników (Tulis i in. 2021).

W badaniach, oprócz autorów pracy, brało udział 18 obserwatorów zrzeszonych w Leszczyńskiej Grupie Ogólnopolskiego Towarzystwa Ochrony Ptaków, a byli to: Iza Jakubowska, Paweł Jakubowski, Szymon Kaczmarek, Roman Kempa, Maciej Kulmajer, Iga Linka, Andrzej Lisek, Janusz Maliczak, Waldemar Michalak, Adrianna Muszyńska, Janusz Nowosielski, Waldemar Okupniczak, Janusz Ratajczak, Paweł Ratajczak, Adam Stankowski, Janusz Stępniewski, Jacek Szczepaniak oraz Waldemar Warciarek. Błażejowi Nowakowi dziękujemy za przygotowanie interaktywnej mapy obiektów do skontrolowania.

## LITERATURA

- BIRDLIFE INTERNATIONAL 2024. Species factsheet: *Asio otus*. [<http://www.birdlife.org>]. Dostęp: 08.12.2024.
- BOSAKOWSKI T. 1984. Roost selection and behavior of the Long-eared Owl (*Asio otus*) wintering in New Jersey. *Raptor Research* 18: 137-142.
- BOZÓ L., RUTKAI T., CSATHÓ A.I., BOZÓNÉ BORBÁTH E. 2020. Winter diet and roosting site use of urban roosting Long-eared Owls (*Asio otus*), and the change in the species' population size in Southeast Hungary. *Ornis Hungarica* 28: 1-18.
- DEMAJO A. M., CVETIČANIN J., STOILJKOVIĆ M., TRPKOV Đ., ANDRIĆ V., ONJIA A., NEŠKOVIĆ O. 2011. Detection of elements and radioactivity in pellets from Long-eared Owls (*Asio otus*) inhabiting the city of Belgrade (Serbia). *Chemistry and Ecology* 27: 393-400.
- DZIEMIAN S., PIŁACIŃSKA B., PITUCHA G. 2012. Winter diet composition of urban long-eared owls (*Asio otus*) in Rzeszów (SE Poland). *Biological Letters* 49: 107-114.
- GLUTZ VON BLOTZHEIM U. N., BAUER K. M. 1980. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 9. Columbiformes – Piciformes*. Akademische Verlagsgesellschaft, Wiesbaden.
- KOPIJ G., MOSKA M., NIKIEL R., KOZYRA K. 2012. A large proportion of *Micromys minutus* in winter diet of the Long-eared Owl *Asio otus*. *Časopis Slezského zemského muzea* 61: 91-92.
- KUŹNIAK S., LOREK G. 2021. Ptaki i ludzie. 100 lat leszczyńskiej ornitologii. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- MAKAROVA T., SHARIKOV A. 2015. Winter Roost Place Selection of Long-eared Owls in European Russia. *Journal of Raptor Research* 49: 333-336.
- MORI E., BERTOLINO S. 2015. Feeding ecology of Long-eared Owls in winter: an urban perspective. *Bird Study* 62: 257-261.
- PIROVANO A., RUBOLINI D., DE MICHELIS S. 2000. Winter roost occupancy and behaviour at evening departure of urban long-eared owls. *Italian Journal of Zoology* 67: 63-66.
- PRZYMENCKI M., LITWINIAK K., LOREK G., KUŹNIAK S. 2023. Występowanie nura czarnoszyjogo *Gavia arctica* i nura rdzawoszyjogo *G. stellata* na Ziemi Leszczyńskiej w latach 1962–2021. *Ornis Polonica* 64: 247-252.
- SHARIKOV A., MAKAROVA T. 2014. Weather conditions explain variation in the diet of long-eared owl at winter roost in central part of European Russia. *Ornis Fennica* 91: 100-107.
- TULIS F., JAKAB I., SLOBODNIK R., HUBED M. 2015. Land units composition of home ranges and changing of winter roosts of Long-eared Owl *Asio otus*. *Ekológia (Bratislava)* 34: 147-154.
- TULIS F., POLJAK N., RUZIC M., OBUCH J. 2021. Winter diet of Long-eared Owls (*Asio otus*) in the southern Pannonian Plain (Serbia, Vojvodina). *Avian Biology Research* 14: 1-11.
- WIJNANDTS H. 1984. Ecological energetics of the long-eared owl (*Asio otus*). *Ardea* 72: 1-92.
- WILNIEWCZYC P., GWARDJAN M. 2015. Zimowy pokarm uszatki *Asio otus* w zachodniej części Gór Świętokrzyskich. *Naturalia* 4: 148-149.

## Summary

The Long-eared Owl *Asio otus* is a species of owl found in Eurasia, North Africa, and North America. During winter, it frequently roosts in locations such as cemeteries, which are used due to the presence and specific clusters of coniferous trees. In a study conducted in the Leszno Region during the 2023/2024 winter season, 191 cemeteries were surveyed, with the presence of Long-eared Owls confirmed at only 5 sites. The number of individuals at roosts ranged from 1 to 10. The low frequency of observations may suggest alternative roosting preferences for populations wintering in the agricultural landscapes of western Poland, differing from previously described patterns.

## Adresy autorów: / Authors' addresses:

Grzegorz Lorek\*, Klaudia Litwiniak, Marcin Przymencki

\* Leszczyńska Grupa OTOP, ul. Jana Ostroroga 50/6, 64-100 Leszno

e-mail: lorek.grzegorz@gmail.com